

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

Zaključna projektna naloga

**ZAPOSLOVANJE
TUJCEV V SLOVENIJI**

Sonja Milanović

Koper, 2008

Mentor: asist. dr. Valentina Franca

POVZETEK

Zakon o zaposlovanju tujcev iz leta 1992 ni celovito urejal področja, saj so tujci pridobili dovoljenja na podlagi različnih predpisov. Navedene spremembe je odpravil novi Zakon o zaposlovanju in delu tujcev, ki je začel veljati 3.12.2007. Bistvene novosti tega zakona so: določitev najvišjega števila tujih delavcev v obliki kvote, regulacijska vloga države pri urejanju obsega zaposlovanja tujcev, celovito pokrivanje vseh dejavnosti tujcev, dodatni kriteriji pri izdaji delovnih dovoljenj, obveznost prijave začetka in konca dela, strožje kazni in nadzor. Sprememba zakonodaje pomeni vrsto poenostavitev in poenotenje postopkov, saj združuje predpise s področja zaposlovanja in dela tujcev v en pravilnik.

Ključne besede: zaposlovanje tujcev iz tretjih držav, zaposlovanje, tujci, delovno dovoljenje, migracije.

SUMMARY

The Migrant workers act from 1992 didn't settle by this sphere complete because migrant workers could also get work permits through different regulation. This imperfection was eliminated by a new Migrant workers act. The Act came into force on 3rd December 2007. Main new regulations are: the state's regulative role in setting the range of migrant workers, the complete cover of all the activities of migrant workers, extra criteria of the issuing work permits, obligatory registration of the start and end of work, more rigorous penalties and inspection. Change of legislation means kind of simplifications and homogenising of procedures, that are to employers kinder, because he is uniting regulations from field of hiring and part of foreigners into one regulations.

Key words: employment of workers from the third world countries, employment, foreigners, work permit, migration.

UDK: 349.22-054.6(043.2)

KAZALO

1	Uvod	1
2	Splošno o migracijah in migracije zaradi zaposlitve	7
2.1	Vzroki in vrste migracij.....	9
2.2	Migracijske politike.....	9
3	Mednarodne norme, ki urejajo status tujcev migrantov	11
3.1	Norme OZN.....	11
3.2	Norme mednarodne organizacije dela	13
3.3	Norme sveta Evrope	15
4	Programska usmeritev slovenije na področju migracij	17
4.1	Resolucija o imigracijski politiki RS	17
4.2	Resolucija o migracijski politiki RS.....	18
5	Veljavna pravna ureditev pogojev za zaposlovanje tujih državljanov	19
5.1	Zakon o zaposlovanju in delu tujcev	20
5.2	Zaposlovanje v starih državah EU in državah EGP in obratno	21
5.3	Zaposlovanje v novih državah članicah EU in obratno.....	22
5.4	Zaposlovanje državljanov tretjih držav v Sloveniji.....	23
5.5	Vzajemno priznavanje kvalifikacij.....	24
5.6	Koordinacija sistemov socialne varnosti	25
5.7	Evropska komisija o prostem gibanju delavcev	26
6	Integracija tujcev in liberalizacija na trgu dela	28
6.1	Integracija tujcev	28
6.2	Liberalizacija na trgu delovne sile.....	29
7	Zaposlovanje tujcev v Sloveniji	32
7.1	Vrste delovnih dovoljenj	32
7.1.1	Osebno delovno dovoljenje.....	32
7.1.2	Dovoljenje za zaposlitev	33
7.1.3	Dovoljenje za delo	34
7.2	Postopek pridobitve osebnega delovnega dovoljenja.....	34
7.3	Dovoljenje za zaposlitev	35
8	Sklep.....	35
	Literatura	38
	viri	38

KRAJŠAVE

EGP	Evropski gospodarski prostor
EU	Evropska unija
EZ	Evropska zveza
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MESL	Ratifikacija evropske socialne listine (spremenjena)
MOD	Mednarodna organizacija dela
OZN	Organizacija združenih narodov
ReMPRS	Resolucijo o migracijski politiki Republike Slovenije
SE	Svet Evrope
ZDR	Zakon o delovnih razmerjih
ZZDT	Zakon o zaposlovanju in delu tujcev
ZZT	Zakon o zaposlovanju tujcev

1 UVOD

Živimo v času velikih sprememb. To je moč videti med ljudmi, v naravi in gospodarstvu. Vsepovsod prevladuje princip tekmovalnosti in velika želja po preživetju. Ravno preživetje je tisti dejavnik, zaradi katerega ljudje zapuščajo svoja ognjišča in gredo v svet za boljšim kruhom. Moderna tehnologija in z njo globalizacija sta pospešili pretok delovne sile, zato se vse več ljudi odloči za migriranje. Trend povpraševanja po delovni sili je v porastu, saj delodajalci med iskalci zaposlitve v matični državi pogosto ne najdejo primernih in za delo motiviranih delavcev. V Evropi in Sloveniji se zaradi demografskih vplivov oziroma staranja prebivalstva in velikega zmanjševanja naravnega prirastka zelo hitro soočamo še z dodatnimi novimi izzivi, med katerimi pomanjkanje delovne sile predstavlja največjo oviro.

Ravno zaradi slednjega so delodajalci prisiljeni zaposlovati tujo delovno silo, kjer se spopadajo tudi z omejujočo zakonodajo, dolgimi birokratskimi postopki in državnimi regulacijami kvot. Postopek zaposlovanja je odvisen od tega, ali tujec prihaja iz držav članic Evropske unije (EU), Evropskega gospodarskega prostora (EGP) in Švicarske konfederacije ali iz tretjih držav. Za vse zaposlene delavce v Sloveniji pa ne glede na to, ali so slovenski državljani, državljani držav članic EU, EGP in Švicarske konfederacije ali pa so državljani t. i. tretjih držav, velja, da so glede plače ter drugih delovnih pogojev povsem izenačeni, saj mora delodajalec upoštevati določbe delovnopravne zakonodaje in kolektivne pogodbe.

Postopek zaposlovanja državljanov tretjih držav poteka po Pravilniku o postopkih in dokazilih za odločanje o izdaji delovnih dovoljenj (Uradni list RS, št. 37/08), ki določa postopke ter dokazila za odločanje o izdaji delovnega dovoljenja. Vlogo za izdajo delovnega dovoljenja je treba vložiti pri Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje. Treba je vložiti tudi prošnjo na predpisanem obrazcu za posamezno vrsto delovnega dovoljenja ter ji priložiti z zakonom in pravilnikom zahtevana dokazila Zakona o zaposlovanju in delu tujcev (Uradni list RS, št. 76/2007). Državljan EU za zaposlitev v Sloveniji ne potrebujejo delovnega dovoljenja, saj je Republika Slovenija s 1.5.2004 postala polnopravna članica Evropske unije. Z vstopom Slovenije v EU je omogočen prost pretok oseb, blaga, kapitala in storitev.

Delavci iz držav članic EU morajo za zaposlitev v Sloveniji izpolnjevati enake pogoje kot domači delavci in imajo enake pravice ter obveznosti. Pravni akt, s katerim se urejajo pogoji za uresničevanje prostega gibanja delavcev, je Uredba Sveta 1612/68/EC (Uradni list RS, št. 68/2003) o svobodnem gibanju delavcev znotraj skupnosti. Temelji na načelu nediskriminacije, načelu enakega obravnavanja glede zaposlovanja, plačila in delovnih razmer. Iz tega izhaja, da je vsak državljan države članice, ki išče zaposlitev v drugi državi članici, deležen enake pomoči zavoda za zaposlovanje te države kot državljan te države, kadar iščejo zaposlitev. Delavec, državljan države članice, v drugi državi članici zaradi svojega državljanstva ne sme biti deležen drugačnega obravnavanja kot domači delavci v zvezi s pogoji zaposlitve. Takšen delavec uživa enake socialne in davčne ugodnosti kot domači delavci. Družinski člani državljana EU imajo iste pravice kot državljan EU, če ima le-ta dovoljenje za prebivanje zaradi združitve družine. Enake pravice, kot veljajo za državljan EU in njihove družinske člane, veljajo tudi za državljan držav članic EGP in Švicarske konfederacije ter njihove družinske člane (Pravilnik o načinu ugotavljanja pravice do prostega dostopa na trg dela državljanov EU in EGP ter njihovih družinskih članov, Uradni list RS št. 70/06, 23. čl.).

Zato se pravica do prostega gibanja znotraj EU nanaša na delavce, študente, upokojence in nasploh na vse državljan EU ter njihove družinske člane (ne glede na državljanstvo). Vendar je bilo za področje prostega gibanja delavcev uvedeno sedemletno prehodno obdobje med Slovenijo in 15 sedanjimi članicami EU, »staro petnajsterico«.

Temeljni pravni viri, ki uveljavljajo načelo prostega gibanja delavcev, so:

- Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti: členi 39 do 42 (Uradni list RS – MP, 27/2004, 23. 3. 2004).
- Uredba Sveta 1612/68/EGS o svobodnem gibanju delavcev znotraj Skupnosti (Uradni list RS, 257, 19. 10. 1968).
- Uredba 1408/71/EGS o uporabi programov socialne varnosti za zaposlene, samozaposlene osebe in njihove družinske člane, ki se gibljejo v Skupnosti (Uradni list RS, 158, 30. 4. 2004).

- Direktiva 68/360/EEC, ki daje pravico zapustiti ozemlje svoje države, pravico vstopiti v drugo državo članico in pravico bivanja v drugi državi članici (Uradni list RS, 158, 30. 4. 2004).
- Direktive, ki urejajo prebivanje državljanov držav članic in njihovih družinskih članov na ozemlju druge države članice EU: Direktiva 64/221/EGS (OJ No 056 z dne 4. 4. 1964), Direktiva 68/360/EGS, Direktiva 72/194/EGS (OJ No L 121 z dne 26. 5. 1972), Direktiva 73/148/EGS (OJ No L 172 z dne 28. 6. 1973), Direktiva 75/34/EGS (OJ No L 014 z dne 20. 1. 1975), Direktiva 75/35/EGS (OJ No L 014 z dne 20. 1. 1975).
- Pristopna pogodba Republike Slovenije k Evropski uniji, podpisana 16. 4. 2003.

Sedemletno prehodno obdobje, ki je razdeljeno na 2 leti + 3 leta + 2 leti, velja le za prosto gibanje delavcev, in sicer med Slovenijo in 15 sedanjimi državami članicami EU: Avstrijo, Belgijo, Dansko, Finsko, Francijo, Grčijo, Irsko, Italijo, Luksemburgom, Nemčijo, Nizozemsko, Portugalsko, Španijo, Švedsko ter Združenim kraljestvom Velike Britanije in Severne Irske.

Prvi dve leti po pristopu Slovenije k EU so sedanje države članice EU ohranile nacionalne ukrepe zaposlovanja slovenskih državljanov, vsaka država članica je lahko z notranjimi pravnimi ukrepi te pravice povečala, vključno s polnim dostopom do trga dela že z dnem pristopa k EU.

Pred začetkom naslednjega triletnega prehodnega obdobja je morala vsaka država članica EU sporočiti Evropski komisiji, ali bo glede na stanje na trgu dela še naprej uporabljala nacionalno zakonodajo ali ne. Če je posamezna država članica glede na stanje na svojem trgu dela ugotovila, da ni več potrebe po prehodnem obdobju, potem bo začelo veljati prosto gibanje delavcev. V nasprotnem primeru, če so se pojavljale resne motnje na trgu dela posamezne države članice, lahko država članica EU še naslednji dve leti, torej po letu 2009, uporablja nacionalno zakonodajo.

Slovenija je v pogajalskih izhodiščih uveljavila načelo vzajemnosti. To pomeni, da lahko tudi Slovenija v času sedemletnega prehodnega obdobja do vsake sedanje države članice EU, ki bo uveljavljala nacionalne ukrepe glede prostega gibanja delavcev, uveljavlja enakovredne ukrepe. Po prvih dveh letih članstva v EU, natančneje 25. maja 2006, pa se je Vlada Republike Slovenije odločila, da ukinja vzajemnost in uveljavlja

prosto gibanje delavcev državljanov.¹ Na takšno odločitev vlade sta vplivali predvsem dejstvi, da ukinitve vzajemnosti ne bo ogrozila slovenskega trga dela in bo Republika Slovenija s to odločitvijo potrdila svoja dosedanja prizadevanja za uveljavitev prostega pretoka oseb znotraj držav EU.

Varnostna klavzula je ukrep oziroma ponovna uvedba omejitev dostopa do trga dela posamezne države EU v času sedemletnega prehodnega obdobja. Če sedanja država članica EU preneha izvajati nacionalne ukrepe in uveljavi prosto gibanje delavcev, lahko zaprosi Evropsko komisijo za dovoljenje, da v primeru resnih težav na svojem trgu dela ali grožnje le-teh ponovno uvede omejitve. Komisija odloči, katere omejitve lahko posamezna država uvede in za koliko časa. V zelo nujnih primerih lahko država članica sama uporabi varnostno klavzulo in o tem naknadno obvesti Evropsko komisijo.

Med novimi državami članicami EU je takoj po 1. maju 2004 veljalo prosto gibanje oseb, z možnostjo, da so lahko takoj po polnopravnem članstvu v EU (v času sedemletnega obdobja) uvedle varnostno klavzulo do katerekoli nove države članice, pod pogojem, da katerakoli sedanja država članica uveljavlja nacionalno zakonodajo zoper katero koli novo državo članico.

Temeljni cilj naloge je, kot pove že sam naslov, bralcu predstaviti pravno ureditev zaposlovanja tujcev v Republiki Sloveniji. Pri tem je vsekakor treba izpostaviti določena teoretična vprašanja in osvetliti problem samih migracij na splošno, saj je zaposlovanje eden izmed bistvenih vzrokov za pojav migracij v svetu. Dejstvo je namreč, da migracije v svetu niso več problem razvitejših držav, ampak je to realnost, s katero se je treba čim prej sprijazniti. V projektni nalogi se bom dotaknila tudi dveh tematskih področij, ki se v zadnjem času pogosteje pojavljata v ospredju in sta verjetno tudi edini pravi odgovor na problem migracij. To je integracija tujcev in liberalizacija na

¹ EU je edinstveno gospodarsko in politično partnerstvo med 27 demokratičnimi evropskimi državami. Medtem ko je bil sporazum o ustanovitvi Evropskega gospodarskega prostora (Sporazum o EGP) sklenjen med Evropsko skupnostjo (ES) in sedmimi državami članicami Evropskega združenja za prosto trgovino (EFTA). Podpisan je bil maja 1992 v Oportu. Veljati je začel 1. januarja 1994 v državah Evropske unije in Evropskega združenja za prosto trgovino (EFTA), razen v Švici. Po vstopu Avstrije, Finske in Švedske v Evropsko unijo so v okviru EFTA ostale še Norveška, Islandija in Lihtenštajn. Švica pa je z Unijo sklenila dvostranske sektorske sporazume. Sporazum o EGP razširja pravila notranjega trga Evropske unije na Norveško, Islandijo in Lihtenštajn (države EGP-EFTA) in tako omogoča, da prednosti štirih temeljnih svoboščin notranjega trga in z njimi povezana pravila veljajo na ozemlju 28 držav. Zagotavlja pravno podlago za sodelovanje Norveške, Islandije in Lihtenštajna (držav EGP-EFTA) pri nastajanju predpisov Evropske skupnosti, njihovo uveljavitev v teh državah, mehanizme za nadzor nad izvajanjem omenjenih predpisov ter politični okvir za sodelovanje med članicami EGP-EFTA in državami članicami Unije.

trgu dela. Namen in cilj diplomskega dela bo tudi predstaviti možnosti za zaposlovanje tujcev v Sloveniji, opozoriti na posebnosti pri zaposlovanju le-teh in predstaviti pravno ureditev zaposlovanja v Republiki Sloveniji.

Težave oziroma omejitve, ki se pojavljajo na tem področju, so povezane zlasti s pomanjkljivim znanjem kadrovnikov in/ali direktorjev. Pri nalogi se bom osredotočila na zakonodajo v Sloveniji in predstavila problem zaposlovanja na splošno. Obenem pričakujem ovire pri prebiranju literature, saj se lahko posamezen zakon v času izdelave diplome spremeni ali dopolni. Glavni vir podatkov za teoretični del projektne naloge je bil Zakon o zaposlovanju in delu tujcev.

Osnovni smoter in vodilo naloge je analiza zaposlovanja tujcev v Republiki Sloveniji. V nalogi želimo dokazati, da:

- zakonodaja delodajalcem omogoča različne možnosti zaposlovanja tujcev, a jih kljub temu še vedno omejuje,
- je zaposlitveni proces še vedno preveč birokratski in dolgotrajen,
- je v Sloveniji največ delovnih dovoljenj izdanih tujim delavcem z nižjimi stopnjami izobrazbe.

Pri raziskovanju problema so bile uporabljene že objavljene statistične ekonomske raziskave. Za izdelavo projektne naloge so bila predelana naslednja poglavja:

- preučevanje zakonodaje in strokovna literatura s področja zaposlovanja tujcev,
- zbiranje in urejanje podatkov o zaposlovanju tuje delovne sile
- in analiza zbranih podatkov.

Pri pisanju naloge so bile uporabljene metode pridobivanja informacij iz knjižnih del oziroma metode kompilacije – deskripcija. Zapisana dejstva sem skušala strniti v zaokroženo celoto z dodajanjem lastnih ugotovitev.

2 SPLOŠNO O MIGRACIJAH IN MIGRACIJE ZARADI ZAPOSLOTITVE

Migracije so pojav, ki so spremljale človeštvo tako rekoč od njegovega nastanka naprej. Do selitve prebivalstva je prihajalo zaradi iskanja hrane, potrebe za preživetje, zaradi vojn, zaradi preganjanja iz verskih, političnih in drugih razlogov, klimatskih sprememb, iz gospodarskih razlogov ... (Končar 1993,19).

Torej so tudi migracije, povezane z zaposlitvijo v tuji državi, v svetovnem merilu zelo stare. Ljudje že od nekdaj zapuščajo domači kraj zaradi iskanja boljšega življenja, večjega zaslužka ali pa celo le zaradi možnosti preživetja v tujini. Običajni tokovi migracij so z nerazvitih področij v razvite predele sveta, praviloma potekajo z juga proti severu in z vzhoda na zahod. Poleg navedenih dejstev moramo upoštevati še padanje natalitete v državah razvitega severovzhoda, medtem ko je v deželah v razvoju le-ta zelo visoka. Zaključimo lahko, da se bodo migracije, zaradi povečanja števila prebivalstva v državah, kjer ni dela ali je to zelo slabo plačano, še povečale. Pritisk na razvite države se bo še povečal (Novak 2001, 231).

Fras (2001, 648) meni, da se je pritisk priseljevanja povečal zlasti na razvite zahodnoevropske države, kar je povzročilo, da so te države začele spremljati različne zaščitne ukrepe, med drugim tudi s spreminjanjem in prilagajanjem zakonodaje. Temu trendu se Slovenija ni mogla izogniti, kljub temu da naša država za večino migrantov, zlasti iz nekaterih azijskih in afriških ter vzhodnoevropskih držav, pomeni tranzitno državo. Na drugi strani pa za nekatere tujce, predvsem za tiste iz držav nekdanje Jugoslavije in iz nekaterih drugih vzhodno- in južnoevropskih držav, postaja Slovenija vedno bolj ciljna država.

Da je temu tako, pričajo podatki, objavljeni na spletni strani Statističnega urada Republike Slovenije, kjer objavljajo, da se je leta 2007 število prebivalcev Slovenije samo na račun selitev povečalo za 14.250 oseb, kar pomeni, da se je v Slovenijo priselilo 14.250 prebivalcev več, kot se jih je iz nje odselilo. Selitveni prirast v letu 2007 se je v primerjavi z letom 2006, takrat je znašal 6267 oseb, povečal za 127,4 odstotka. Nadalje se priseljevanje državljanov Bosne in Hercegovine ter Srbije v Slovenijo od leta 2000 stalno povečuje. Tudi leta 2007 je bilo med 27.504 v Slovenijo priseljenimi tujimi državljani največ državljanov Bosne in Hercegovine (12.479), državljanov Srbije (6368) ter državljanov Makedonije (3163). Med tujci, ki so se v letu 2007 priselili v Slovenijo,

so državljani Bosne in Hercegovine predstavljali 45,4 odstotka vseh v Slovenijo priseljenih tujcev. Med tujci, ki so se k nam priselili v letu 2007, je bilo tudi 2646 državljanov držav članic EU 27 (to je 905 oseb več kot v letu 2006). V tej skupini k nam priseljenih tujcev je bilo v tem letu največ državljanov Bolgarije (790). Ti so tako v tem letu po številčnosti prehiteli v Slovenijo priseljene državljane Slovaške (451), kajti od leta 2005 so bili ti najštevilčnejši k nam priseljeni državljani drugih držav članic EU. Tako je bil med k nam v letu 2007 priseljenimi tujimi državljani držav članic EU skoraj vsak tretji državljan Bolgarije, skoraj vsak peti pa državljan Slovaške (Statistični urad Republike Slovenije).

V zadnjem času se pojavljajo tudi drugačni pogledi na migracije in v povezavi s tem tudi drugačni pogledi na zaposlovanje in delo tujcev. Zaradi izrednega staranja prebivalstva v razvitem svetu in posledično vedno nižje natalitete mnogi menijo, da je večji dotok tujcev oziroma tuje delovne sile nujen (Novak 2001, 231).

Zato so splošno sprejeti cilji Slovenije na področju migracijske problematike naslednji (Strokovne podlage za pripravo SGRS):

- nadziranje in obvladovanje migracijskih pritiskov,
- uravnavanje migracijskih tokov,
- preprečevanje in sprejemanje ukrepov proti ilegalnemu priseljevanju,
- integracija in izboljševanje položaja legalnih priseljencev.

Slovenija leži na pomembnem razpotju številnih migracijskih tokov in se sooča s podobnimi oziroma enakimi problemi kot ostale države članice EU. Obenem pa za Slovenijo veljajo nekatere posebnosti, ki jih je treba upoštevati pri oblikovanju pravne ureditve tujske problematike (Fras-Zorec 2001, 648). Predvsem pa tudi pomemben status Slovenije kot države, ki je bila najrazvitejši del nekdanje Jugoslavije. Iz navedenih ugotovitev je razvidna nujnost sprejetja ustrezne zakonodaje na področju urejanja statusa in pravic tujcev v Sloveniji. Krovni zakoni, ki zajemajo to področje, so Zakon o zaposlovanju tujcev, Zakon o azilu (ZAzil, Uradni list RS, št. 134/2003), Zakon o začasnem zatočišču (ZZZat, Uradni list RS, št. 20/1997) in nenazadnje Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT, Uradni list RS, št. 66/2000).

2.1 Vzroki in vrste migracij

Migracije so posledica razvoja sodobne tehnologije in komunikacij na eni strani ter izrazitih razlik v gospodarski in družbeni razvitosti držav na drugi (Fras-Zorec 2001, 648). Za sprejemanje ustrezne migracijske politike neke države je nujno potrebno, da poznamo vzroke migracijskih gibanj. Dosedanje preučevanje migracijskih gibanj je pokazalo, da so vzroki najrazličnejši, te pa lahko podrobno razdelimo na (Končar 1993, 22):

- ekonomske in demografske (prenaseljenost, pomanjkanje delovne sile, zlasti nekvalificirane, boljše delovne razmere, boljše možnosti za napredovanje in izboljšanje življenjskega standarda),
- politične in vojaške (migracija zaradi političnih razlogov ali zato, da se izogne vojaški službi),
- religiozne,
- »verižne« migracije (tradicija migracije med sorodniki in znanci).

Različni vzroki vplivajo na različne vrste migracij, ki jih lahko razdelimo na:

- interne (znotraj države, mednarodne, kontinentalne, interkontinentalne),
- ekonomske,
- občasne ali trajne (do enega leta, več kot eno leto),
- beg možganov,
- politične migracije, begunce, apatride,
- nadzorovane in nenadzorovane migracije.

2.2 Migracijske politike

Eno temeljnih pravil mednarodnega prava določa, da je odločitev glede sprejemanja tujcev popolnoma v pristojnosti posamezne države (Načela mednarodnega prava). Vsaka država vodi svojo lastno migracijsko politiko, ki jo določi ob upoštevanju demografskega položaja in stanja v državi.

Država si svojo migracijsko politiko oblikuje tudi glede na to, ali se tuji delavci vanjo naseljujejo, ali pa jo domači delavci zapuščajo. Naj si bo država imigracije ali

država emigracije, mora upoštevati še drugo izredno pomembno mednarodno pravilo, in sicer da ima vsakdo pravico do odselitve iz katerekoli države, vključno s svojo vrnitvijo v državo svojega državljanstva (Verlič 2002, 77).

Do 90. let so bile migracijske politike protekcionistične. Države migracije so oteževale priseljevanje tujih delavcev z npr. določitvijo kvot za tuje delavce, prednostno pravico domačih delavcev do zaposlitve, določitvijo poklicev, ki jih lahko opravljajo le domači delavci itd. (Basle 2003, 8).

Smisel teh ukrepov je bil enostavno zaščita razpoložljivih delovnih mest za domače delavce. Čeprav Slovenija še nima ustavno opredeljene migracijske politike, lahko iz določb ZZT razberemo, da ima Slovenija protekcionistično politiko. To vidimo zlasti iz določbe 2. odstavka 5. člena ZZT, po katerem se delovno dovoljenje izda tujcu, le če med domačimi iskalci zaposlitve ni ustreznega kandidata, ki bi bil pripravljen sprejeti zaposlitev. Drugače pa protekcionistično politiko izvaja država emigracije, ki skuša z administrativnimi in drugimi ukrepi preprečiti izseljevanje domačih delavcev in jih obdržati doma, kjer delovne sile ni dovolj.

Po 2. svetovni vojni se je začel vedno bolj uveljavljati liberalizem. Prvi znanilec liberalistične migracijske politike je bila uvedba svobode gibanja med državami članicami znotraj posameznih regij ali organizacij (npr. znotraj Beneluxa, med skandinavskimi državami). Spreminjanje in dopolnjevanje administrativnih predpisov, kot so odpravljanje vstopnih in izstopnih viz, širjenje nenadzorovane ali nezakonite migracije zaradi manj strogega nadzora meje oziroma opuščanja le-te znotraj članic EU in spremembe zakonodaje s področja liberalizma na raznih področjih (Basle 2003, 19).

V obdobjih gospodarske recesije in porasta brezposelnosti vedno pride do ponovnih protekcionističnih ukrepov s strani držav imigracij, s katerimi skušajo omejiti pretok tuje delovne sile in zaščititi domače delavce.

3 MEDNARODNE NORME, KI UREJAJO STATUS TUJCEV MIGRANTOV

Na področju zaposlovanja in dela tujcev so sprejete številne mednarodne norme tako v okviru Mednarodne organizacije dela kot tudi v okviru OZN in drugih organizacij. Skupna značilnost vseh norm je, da so zelo zaščitniške narave. Zaščiteni so delavci iz tujine, kar se kaže kot spoštovanje enakopravnega obravnavanja tujih delavcev v razmerju do domačih. Nadalje se kaže v spoštovanju enakosti do plačil, pri spoštovanju verskih in kulturnih tradicij, pri zagotavljanju nastanitve, šolanju in podobno. Taka mednarodna ureditev je seveda pravična, pomeni pa tudi dodaten strošek za države, ki sprejemajo tuje delavce, kar je bil tudi eden izmed razlogov, da je bila politika držav do zaposlovanja tujcev predvsem protekcionistična (Novak 2001, 241). Prve mednarodne norme so se začele pojavljati v začetku 20. stoletja.

V nadaljevanju naloge bom predstavila tri osnovne skupine mednarodnih norm in po moji oceni najpomembnejše deklaracije oziroma konvencije znotraj posamezne skupine.

3.1 Norme OZN

- *Splošna deklaracija o človekovih pravicah* je bila sprejeta in razglašena 10. decembra 1948 s strani Generalne skupščine Združenih narodov. Med drugim pomeni tudi najširši okvir za urejanje statusa tujcev – migrantov. Pomembni so predvsem prvi člen, ki določa, da se vsi ljudje rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice, 13. člen, ki določa, da posameznik lahko zapusti državo – tudi lastno, in 14. člen, ki določa, da ima vsak pravico v drugi državi iskati in uživati pribežališče pred preganjalcem.
- *Deklaracija o človekovih pravicah, ki niso državljani države, v kateri živijo* je bila sprejeta leta 1985, pomembna pa je predvsem zato, ker opredeljuje pojem »tujca«, in sicer pravi, da je to, ob ustreznem upoštevanju pogojev, vsak posameznik ali posameznica, ki ni državljan ali državljanica države, v kateri se nahaja. Pomembna sta še četrti člen, ki določa, da morajo tujci, ki so v drugi državi, spoštovati zakone te države, in peti člen, ki govori o pravicah tujcev do

osebne varnosti, zasebnosti, enakosti pred sodiščem, poroke in ustanovitve družine ter pravice do svobodne misli, mnenja, vesti in vere. Potem govori isti člen še o pravici, da tujci obdržijo svoj lastni jezik, kulturo in tradicijo ter da imajo pravico prenašati v tujino zaslužke in prihranke (Deklaracija o človekovih pravicah, ki niso državljani države, v kateri živijo).

- *Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev in migrantov in njihovih družinskih članov* je bila sprejeta z resolucijo Generalne skupščine OZN št. 45/158 18. decembra 1990. Konvencija določa, da se lahko uporablja za vse delavce migrante in njihove družinske člane brez sleherne razlike glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero ali prepričanje, politično ali drugo mnenje, narodno, etično ali socialno pripadnost, državljanstvo, starost, ekonomski položaj, premoženje, zakonski stan, rojstvo ali drug status. Konvencija želi zagotoviti varstvo temeljnih človekovih pravic in svoboščin tako zakonitim kot tudi nezakonitim delavcem migrantom (Statistični urad RS). V drugem členu konvencija razlaga pojme, kot so delavec migrant, maloobmejni delavec, sezonski delavec, potujoči delavec, delavec izvajalec posebnih zadolžitvev, družinski člani in druge pojme. V drugem delu konvencije so zapisane pravice do svobodnega zapuščanja države, do svobodne misli, vesti in veroizpovedi ter pravica, da delavce migrante in njihove družinske člane ne sme nihče prisiliti sprejeti drugo vero ali prepričanje. Nadalje določa pravico do učinkovitega varstva države pred nasiljem. Konvencija vsebuje tudi precej določb o pogojih za odvzem prostosti. Pomemben je del, ki določa, da delavci migranti uživajo enako obravnavanje v razmerju do domačih delavcev glede plačila, nadurnega dela, delovnega časa, tedenskega počitka, dopusta, zdravega dodatnega okolja, prenehanja delovnega razmerja, spodnje starostne meje za zaposlitev, omejevanja dela na domu in drugih pogojev za zaposlovanje in delo. Določene so še pravice do sindikalnega sodelovanja, do zdravstvene oskrbe, do izobraževanja in druge pravice. Konvencija pa ne določa le pravic, ampak tudi možnosti nekaterih omejitev. Država lahko za delavce migrante omeji dostop do nekaterih vrst zaposlitve, funkcij, storitev ali dejavnosti, kjer je to potrebno v interesu države in je predvideno z notranjo zakonodajo, ter omeji svobodno izbiro dela v skladu s svojo zakonodajo o priznavanju

strokovne izobrazbe, pridobljene izven države. Država prednostno zaposluje svoje državljane v skladu s svojo politiko, vendar tako omejitev preneha veljati za delavca migranta, ki je v državi z namenom opravljanja plačanega dela že zakonito prebival določen čas, ki ne sme biti daljši od petih let.

- *Mednarodni pakt o socialnih, ekonomskih in kulturnih pravicah*. Glede področja zaposlovanja in dela tujcev je v paktu pomemben 24. člen, ki določa, da nobene določbe tega pakta ni dovoljeno razlagati tako, da bi bile z njo prizadete določbe Ustavne listine Združenih narodov in Ustav specializiranih ustanov. Na ta način je vključena ureditev varstva zaposlenih in njihovih družin tudi za delavce migrante (*Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah*).
- *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah* določa, da se države članice pakta zavezujejo, da bodo spoštovale in jamčile pravice, določene v paktu, vsem ljudem na njenem ozemlju, ne glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugačno prepričanje, nacionalno ali socialno poreklo, gmotno stanje, rojstvo ali drugo okoliščino (*Zakon o ratifikaciji mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah*).

3.2 Norme mednarodne organizacije dela

Mednarodna organizacija dela (MOD) je specializirana agencija Organizacije združenih narodov (OZN). Ustanovljena je bila leta 1919 z Versajsko pogodbo, leta 1946 pa je postala prva specializirana agencija Organizacije združenih narodov. Namen MOD je uveljavljanje socialne pravičnosti in mednarodno priznanih človekovih in delovnih pravic. V okviru OZN ima MOD edinstveno tripartitno strukturo, kar pomeni, da so predstavniki vlad, delodajalcev in delojemalcev enakopravno zastopani v upravnih organih organizacije. MOD postavlja mednarodne delovne standarde v obliki konvencij in priporočil, ki predstavljajo minimalne standarde osnovnih delovnih pravic, kot so svoboda združevanja, pravica do organiziranja, pogajanja za sklenitev kolektivnih pogodb, odprava prisilnega dela, enake možnosti in enaka obravnava ter ostali standardi, ki uravnavajo pogoje, povezane z različnimi vidiki področja dela. Republika Slovenija je bila sprejeta v MOD 29. maja 1992. Slovenska delegacija, ki jo sestavljajo

predstavniki vlade, delodajalcev in sindikatov, se udeležujejo rednih letnih zasedanj MOD. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) pa poleg tega sodeluje v različnih projektih, ki sodijo pod okrilje MOD.²

Najpomembnejša značilnost organizacije je ta, da se ni omejila le na varstvo pravic delavcev migrantov in je začela migracijo obravnavati v širšem kontekstu splošnih problemov gospodarskega in družbenega razvoja v svetu in politike zaposlovanja kot sestavnega dela razvojne politike (Mednarodni paket o socialnih, ekonomskih in kulturnih pravicah, Uradni list SFRJ – MP, št. 7/71). Od konvencij Mednarodne organizacije dela je na področju zaposlovanja in dela tujcev najpomembneje opozoriti na naslednje:

- *Konvencija MOD št. 19 o enakem obravnavanju tujih in domačih delavcev glede zavarovanja za nesreče pri delu iz leta 1925* določa, da je članica MOD, ki je ratificirala konvencijo, dolžna uporabiti za državljane druge države, ki je tudi ratificirala konvencijo in ki se bodo pri delu na njenem ozemlju ponesrečili, enak postopek zavarovanja za nesreče pri delu kot za svoje državljane (Uradni list SFRJ št. 5/68).
- *Konvencija MOD št. 48 o mednarodni ureditvi varovanja pravic iz invalidskega, starostnega in družinskega zavarovanja iz leta 1935* določa, da morajo države, ki konvencijo ratificirajo, med seboj sodelovati z namenom ohranitve pravic delavcev migrantov in njihovih družinskih članov izhajajoč iz koncepta kontinuitete zavarovanja delavcev migrantov. Ker je glede sodelovanja prihajalo do težav, je bila konvencija revidirana s Konvencijo št. 157 o vzpostavitvi mednarodnega sistema za ohranitev pravic iz socialnega zavarovanja (Uradni list DFJ - Mednarodne pogodbe št. 92/45).
- *Konvencija MOD št. 97 o migraciji z namenom zaposlitve iz leta 1949* določa, da se delavca migranta obravnava enako glede na domače delavce pri najpomembnejših delovnih razmerji, pri socialni varnosti, pri taksah, davkih in prispevkih. Konvencija velja za delavce migrante ne glede na narodnost, raso, vero ali spol. Konvencija vsebuje splošne ukrepe varstva delavcev migrantov, ki jih mora izvajati država članica Mednarodne organizacije dela, ki ratificira konvencijo (Uradni list SFRJ - Mednarodne pogodbe št. 5/68).

- *Konvencija MOD št. 111 o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih iz leta 1958/60* vsebuje določbe za zagotavljanje enakih možnosti in določbe o enakopravnem postopku obravnavanja delavcev migrantov. Na tej konvenciji temelji tudi drugi del Konvencije št. 143 (Uradni list SFRJ št. 3/61).

3.3 Norme sveta Evrope

Svet Evrope je mednarodna organizacija, ki jo sestavlja 47 držav iz evropske regije, ustanovljena 5. maja 1949 z Londonskim sporazumom. Članica Sveta Evrope lahko postane vsaka evropska država, pod pogojem, da sprejema načelo vladavine prava in jamči človekove pravice in temeljne svoboščine vsakomur, ki je pod njeno oblastjo. Eden od številnih uspehov Sveta Evrope je bil sprejem Evropske konvencije o človekovih pravicah v letu 1950, ki je služila kot temelj za ustanovitev Evropskega sodišča za človekove pravice (Svet Evrope).

Republika Slovenija je leta 1999 ratificirala Evropsko socialno listino (spremenjeno) (Uradni list RS-MP, št. 7/1999). Z zakonom o ratifikaciji Evropske socialne listine (MESL) je Republika Slovenija prevzela obveznosti iz vseh 31 členov listine, izvzela pa je dva odstavka:

- 4. točko 13. člena MESL, ki določa pravico do socialne pomoči v enaki meri tako za svoje državljane kot tudi za državljane drugih držav pogodbenic,
- točko 18. člena MESL, s katero se države pogodbenice zavezujejo, da bodo poenostavile obstoječe formalnosti in zmanjšale ali ukinile sodne takse in druge stroške, ki jih plačujejo tuji delavci ali njihovi delodajalci.

Evropska socialna listina opredeljuje osnovne socialne pravice delavcev, kot so pravica do dela, do združevanja delodajalcev in delojemalcev, do kolektivnih pogajanj, varstva otrok in mladine, do socialne varnosti ter socialne in zdravstvene pomoči, pravnega ekonomskega varstva, varstva zdomskih delavcev in pravica do enakih zaposlitvenih in poklicnih možnosti, ne glede na spol, ter tudi enake možnosti med spoloma, pravica otrok in mladih do socialnega varstva, varstvo ob kolektivnem dopustu, dostojanstvo pri delu, enake možnosti in obravnava za delavce z družinskimi obveznostmi, varstvo pred revščino in socialno izključenostjo ter pravica do primerne nastanitve.

Nadzor nad izvajanjem določil listine zagotavlja sistem kolektivnih pritožb. Pritožbe lahko vložijo mednarodne organizacije delodajalcev in sindikatov, mednarodne nevladne organizacije ter predstavniške organizacije delodajalcev in sindikatov.

V skladu z določili in obveznostmi, ki izhajajo iz IV. dela MESL, je Republika Slovenija dolžna periodično poročati o njenem izvajanju. To nalogo opravlja Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki v sodelovanju z drugimi ministrstvi in vladnimi uradi spremlja izvajanje Evropske socialne listine, pripravlja poročila o izvajanju ter zagovarja negativne zaključke na izvajanje Evropske socialne listine, ki jih izreče Odbor neodvisnih strokovnjakov Sveta Evrope.

MDDSZ sodeluje v vladnem odboru za Evropsko socialno listino pri Svetu Evrope, ki spremlja stanje izvajanja socialnih in ekonomskih pravic v državah pogodbenicah Evropske socialne listine (Evropska konvencija o socialni varnosti).

- *Evropska konvencija o socialni varnosti* je bila sprejeta v Parizu 14. decembra 1972 in temelji na štirih bistvenih načelih. To so enako obravnavanje, enotnost veljavne zakonodaje, ohranjanje pravic in plačevanje dajatev v tujino. Konvencija velja za vso zakonodajo, ki ureja ta področja socialne varnosti – bolezni in nadomestila za čas porodniškega dopusta, invalidnine, starostne pokojnine, družinske pokojnine, invalidnine za poškodbe pri delu in poklicne bolezni, pogrebne, nadomestila za brezposelnost in družinske dodatke (http://www.coe.si/sl/dejavnosti/socialna_usklajenost/socialna_varnost/).
- *Evropska konvencija o socialni in zdravniški pomoči* je bila sprejeta v Parizu 11. decembra 1953 in temelji na načelu enakega obravnavanja. Vsaka pogodbenica se je z njo zavezala, da so državljani drugih pogodbenic, ki zakonito prebivajo na njenem ozemlju, upravičeni do enake socialne in zdravstvene pomoči kot njeni lastni državljani (*Evropska konvencija o socialni in zdravniški pomoči*).
- *Evropska konvencija o pravnem položaju priseljenih delavcev* je bila sprejeta v Strasbourgu 24. novembra 1977 in vsebuje načelo enakega obravnavanja delavcev migrantov in državljanov države gostiteljice ter jamči pravico do ponovnega združevanja družin. Izvajanje konvencije spremlja Posvetovalni odbor (Evropska konvencija o pravnem položaju priseljenih delavcev).

4 PROGRAMSKA USMERITEV SLOVENIJE NA PODROČJU MIGRACIJ

Problematika migracij in priseljevanja je v sodobnem svetu postala tako pomembna in pereča, da ji morajo pristojni organi vsake države posvečati nenehno in veliko pozornost. S to problematiko povezano varovanje nacionalnih interesov je gotovo tako pomembno, da se mora poleg izvršilnih organov s temi vprašanji ukvarjati tudi najvišji predstavniški organ v državi (Rakočevič, Uradni list RS 1999, str. 38).

Zakonska podlaga za sprejem resolucije je določena v 5. členu Zakona o tujcih. Zakon določa, da mora Državni zbor Republike Slovenije vsaki dve leti obravnavati migracijsko politiko in sprejeti resolucijo o migracijski politiki, ki jo pripravi Vlada Republike Slovenije. Resolucija je najprej programski dokument najvišjega zakonodajnega telesa v državi, s katerim se določi gospodarske, socialne in druge ukrepe in dejavnosti, ki jih je treba na tem področju izvajati. Resolucija je bila sprejeta 6.12.2002 v Državnem zboru in ima tudi informativno vrednost za različne interesne skupnosti in posameznike tako doma kot tudi v tujini, saj vsebuje vrsto statističnih in drugih podatkov iz tega področja.

4.1 Resolucija o imigracijski politiki RS

Glavni namen Resolucije o imigracijski politiki RS je določitev stališč in smeri vodenja imigracijske politike Republike Slovenije, vsebuje pa glavne cilje – načela in splošne smeri ukrepanj in dejavnosti za doseganje ciljev na področjih azila, bivanja, zaposlitve, legalne in družabne integracije.

Za glavne cilje resolucija določa:

- načelo solidarnosti in mednarodne delitve bremen, ki se nanaša na zaščito in pomoč beguncem, zajema pa tudi nezakonite migracije in njihove posledice,
- načelo zgodovinske odgovornosti,
- načelo odgovornosti do naroda, ki se nanaša na svobodna priseljevanja in odseljevanja ter na regulacijo naturalizacije ter na priseljevanje in vračanje državljanov in tujcev slovenskega porekla ter na odgovornost za ohranitev identitete slovenskega naroda,

- načelo dolgoročne makroekonomske utilitarnosti, ki determinira relativno svobodne migracije, ki ne vsebujejo motivacij moralne zavezanosti. Glede na to načelo je mogoče opredeliti merila nadzorovanega sprejema tujcev glede na povpraševanje slovenskega trga dela ali kapitala,
- načelo spoštovanja prava, ki se navezuje na spoštovanje človekovih pravic vseh ljudi.

Država bo izvajala imigracijsko politiko s celovito in usklajeno normativno ureditvijo imigracijskega področja in z določitvijo pristojnih organov odločanja in upravljanja na tem področju.

Menim, da bi sistem moral delovati po principu, da delodajalec obvesti Urad za bivalno vizo, in ne tujec. Praksa je pokazala, da delavec dela nekaj mesecev v enem podjetju v Sloveniji, nato pa gre naprej v Evropo in v večini primerov opravlja delo na črno.

4.2 Resolucija o migracijski politiki RS

Predlog Resolucije o migracijski politiki RS potrjuje in dopolnjuje načela, cilje in temelje Resolucije o imigracijski politiki. Resolucija v uvodnem delu opozarja na pozitivno stran migracij, saj nekatere ekonomske analize kažejo, da so migracije večinoma koristne za vse družbe. V drugem poglavju resolucija podaja obširne statistične podatke o bivanju tujcev v Sloveniji, prošnjah za državljanstvo, izdanih delovnih dovoljenj, prošnjah za azil, tujcih, ki uživajo začasno zatočišče, o ilegalnih imigracijah, o storjenih prekrških in kaznivih dejanj s področja migracij in o profilih tujcev.

V nadaljnjih poglavjih resolucija prevzema načela, temelje, elemente in aktivnosti migracijske politike iz Resolucije o imigracijski politiki. Novost so v četrtem poglavju določena izhodišča strategije za skupno politiko migracij in azila v Evropski uniji in nekateri ukrepi za uveljavitev migracijske politike, ki so določeni v osmem – zadnjem poglavju. Ukrepi za učinkovito in usklajeno izvajanje migracijske politike zajemajo:

- aktivno sodelovanje pri oblikovanju mednarodne migracijske in begunske politike,
- usklajevanje z evropskim pravnim redom,

- uveljavitev izhodišč integracijske politike itd.

Menim, da je resolucija pomanjkljiva, saj ne obravnava problemov emigracije, kot je na primer beg možganov. Ker so emigracije del migracijskih gibanj, bi moralo to biti razvidno tudi v programskih dokumentih Republike Slovenije.

5 VELJAVNA PRAVNA UREDITEV POGOJEV ZA ZAPOSLOVANJE TUJIH DRŽAVLJANOV

V ZZT in ZZDT je tujec opredeljen kot »vsakdo, ki nima državljanstva Republike Slovenije« (2. člen ZZT Uradni list RS in 2. člen ZZDT-UPB1 Uradni list RS 4/2006) oziroma je oseba brez državljanstva tujec, ki ga nobena država v skladu s svojimi pravnimi akti nima za svojega državljana. Poleg navedenega ZZT pravi:

- Napoteni delavec je oseba, ki je v delovnem razmerju pri tujem delodajalcu v času izvajanja pogodbene storitve na ozemlju Republike Slovenije in zanj delodajalec ni zavezan plačevati prispevkov za socialno zavarovanje v kraju izvajanja storitve.
- Rezident za daljši čas je tujec, ki ni državljan države članice Evropske unije in ima v državi članici Evropske unije dovoljenje za stalno ali dolgotrajno prebivanje, izdano z veljavnostjo najmanj pet let na predpisanem obrazcu Evropske unije o enotni obliki dovoljenja za prebivanje za državljane tretjih držav, na katerem je pri vrsti dovoljenja označeno, da je rezident za daljši čas.
- Državljan EU je tujec z državljanstvom druge države članice Evropske unije.
- Raziskovalec je tujec, ki ni državljan države članice Evropske unije, z ustreznimi visokošolskimi kvalifikacijami, ki omogočajo vpis v programe doktorskih študijev, ki ga raziskovalna organizacija izbere za izvajanje raziskovalnega projekta, za katerega se zahtevajo navedene kvalifikacije.
- Žrtev trgovine z ljudmi je tujec, ki ni državljan države članice Evropske unije in je bil zaradi prostitucije ali drugih oblik spolnih zlorab, prisilnega dela, suženjstva, služabništva ali trgovine s človeškimi organi, tkivi ali krvjo

kupljen, prevzet, nastanjen, prepeljan, prodan, izročen ali je bilo z njim kako drugače razpolagano.

5.1 Zakon o zaposlovanju in delu tujcev

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o zaposlovanju in delu tujcev je bil sprejet oktobra 2005 in je začel veljati 26. 11. 2005. Objavljen je bil v Uradnem listu RS št. 101/2005. Spremembe odpravljajo nekatere pomanjkljivosti zakonodaje iz leta 2000 in določajo jasnejše kriterije za pridobitev delovnega dovoljenja.

Novi zakon omejuje število tujcev na trgu dela oziroma določa najvišje število tujih delavcev v Sloveniji. Zakon je uveljavil t. i. kvotni sistem urejanja zaposlovanja, ki še vedno ščiti domačega delavca.

Prejšnji zakon je urejal le opravljanje dela na podlagi pogodbe o zaposlitvi in pogodbe o delu, novi zakon pa zajema tudi ostale oblike dela tujcev (športnikov, umetnikov, znanstvenikov).

ZZDT loči med novim zaposlovanjem tujcev, kjer so določeni strožji postopki pri izdaji delovnega dovoljenja in urejanja statusa tistih tujcev, ki so že dlje časa v Sloveniji. Pogoji zaposlovanja so strožji, saj se delodajalca, ki želi zaposliti tujega delavca, dodatno preverja. Delavec mora v skladu z zakonom pridobiti dva tipa različnih delovnih dovoljenj. Velika napaka v sistemu je, da delavec dobi najprej dovoljenje za zaposlitev, po dveh mesecih pa še dovoljenje za prebivanje. To pomeni, da je delavec v matični državi ves čas, dokler mu v potni list ne nalepijo dovoljenja za prebivanje, kljub temu da je dovoljenje za zaposlitev v veljavi. Dovoljenje za zaposlitev ima čas izteka veljavnosti, ki mora biti enak dovoljenju za prebivanje. Sistem bi morali poenotiti in delavcu izročiti obe delovni dovoljenji hkrati. Tu nastane problem, saj je težko veliki državni mehanizem združiti in uskladiti, da bo deloval enotno.

Zakon je podrobneje opredelil kršitve pri zaposlovanju, določil strožje kazni in posledično se izvaja strožji nadzor nad morebitnimi kršitelji. Kršitelji ne morejo več pridobiti delovnih dovoljenj za zaposlovanje tujcev. Dobrodošlo je tudi uravnavanje zaposlovanja tujcev na trgu dela, saj država delodajalcem onemogoča zaposlovanje tujih delavcev zaradi cenenosti.

Spremembam in dopolnitvam zakona sledijo spremembe in dopolnitve podzakonskih aktov, s katerimi se želi poenostaviti postopke pridobivanja delovnih dovoljenj in zmanjšati število dokazil ter narediti postopke uporabnikom bolj prijazne. Tako je novi Pravilnik o postopkih in dokazilih za odločanje o izdaji delovnih dovoljenj opustil določilo, da se dokazila, ki jih zahteva Zavod v postopku izdaje delovnega dovoljenja, predložijo v originalu oziroma v obliki overjene kopije (Zakon o tujcih).

5.2 Zaposlovanje v starih državah EU in državah EGP in obratno

Slovenski državljani se v državah članicah EU in EGP, ki uveljavljajo prehodno obdobje na področju prostega gibanja delavcev, zaposlujejo v skladu z nacionalno zakonodajo posamezne države članice ali pod pogoji, določenimi z morebitnimi sporazumi med navedenimi državami in Slovenijo. To pomeni, da si morajo za delo in zaposlitev v navedenih državah pridobiti delovno dovoljenje.

V tistih državah članicah EU (Finska, Grčija, Španija ...) in EGP (Islandija), ki so liberalizirale dostop na svoje trge dela oziroma uveljavljajo prosto gibanje delavcev za slovenske državljane, ti za delo oziroma zaposlitev ne potrebujejo delovnega dovoljenja.

1. maja 2006 je preteklo prvo dvoletno prehodno obdobje na področju prostega gibanja delavcev. V skladu s pristopno pogodbo so morale države članice EU-15 in EGP do 1. maja 2006 obvestiti Evropsko komisijo, ali nameravajo nadaljevati z uveljavljanjem prehodnega obdobja na področju prostega gibanja delavcev ali pa svoje trge dela odpreti za slovenske državljane.

Med državami članicami EU-10 (Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija) je že od 1. maja 2004 v veljavi prosto gibanje delavcev, kar pomeni, da slovenski državljani v teh državah za zaposlitev ne potrebujejo delovnih dovoljenj. Prav tako so Švedska, Irska in Velika Britanija v skladu z nacionalno zakonodajo od 1. maja 2004 slovenskim državljanom omogočile prosto zaposlovanje na njihovih trgih dela.

Na MDDSZ so prejeli obvestila držav članic EU-15 in EGP o uveljavljanju prostega gibanja delavcev oziroma nadaljevanju prehodnega obdobja na področju prostega gibanja delavcev. Nekatere države članice kljub nadaljevanju prehodnega

obdobja na področju prostega gibanja delavcev uveljavljajo olajšano zaposlovanje slovenskih državljanov v nekaterih poklicih.

Vlada RS je decembra 2006 sprejela odločitev, da ne bo uveljavila prehodnih ukrepov na področju prostega gibanja delavcev za Romunijo in Bolgarijo, in je tako sprostila dostop na svoj trg dela za državljane omenjenih držav. Meni ta ukrep ni všeč. Moje stališče je bilo in še vedno ostaja, da država mora omejiti gibanje delavcev.

Prosto gibanje delavcev pomeni, da slovenski državljani za zaposlitev ne potrebujejo delovnih dovoljenj. Kljub temu se priporoča, da se za druge potrebne informacije pred zaposlitvijo v državi članici EU oziroma EGP obrnejo na omrežje EURES. Slovenski državljani imajo prost dostop do trga dela države članice EU (ki uveljavlja prehodno obdobje), če so na dan pristopa Slovenije k EU oziroma kasneje zakonito delali v tej državi članici EU in imajo delovno dovoljenje za neprekinjeno obdobje 12 mesecev ali več.

Najbolj usposobljeni kadri, med njimi še posebej znanstveniki, so ključni za razvoj v družbo znanja. Emigracija teh kadrov je zlasti za majhno državo, kot je Slovenija, posebej problematična, zato je poznavanje obsega, vzrokov in značilnosti le-te zelo pomembno. Meddržavni migracijski tokovi in v tem okviru emigracija najbolj usposobljenih kadrov je v svetu in pri nas slabo evidentiran pojav.

5.3 Zaposlovanje v novih državah članicah EU in obratno

Slovenija od 25. maja 2006 ne uveljavlja načela vzajemnosti na področju prostega gibanja delavcev, ampak je v veljavi zakonodaja EU. To pomeni, da državljani držav članic EU in EGP za zaposlitev in delo v Sloveniji ne potrebujejo delovnega dovoljenja.

Zgolj zaradi vodenja statistične evidence stanja na trgu dela je treba državljane EU in EGP ob sklenitvi pogodbe o zaposlitvi prijaviti na Zavodu RS za zaposlovanje. Zavezanec za prijavo je delodajalec, ki je dolžan prijaviti delavca, državljanu EU in EGP v roku 8 dni od začetka dela.

SURS je na svojih spletnih straneh zapisal, da se je v tujino leta 2007 odselilo 14.943 prebivalcev Slovenije, od tega 11.765 tujcev in 3178 slovenskih državljanov. Število vseh prebivalcev, ki so se iz države odselili, se je v primerjavi s predhodnim letom povečalo za 8,7 odstotka (državljanov Slovenije med temi je bilo za 17,6 odstotka

več kot leto prej). Negativen selitveni prirast (oziroma selitveni upad) slovenskih državljanov je bil v letu 2007 največji v zadnjih osmih letih, iz države se je namreč odselilo 1489 državljanov Slovenije več, kot se jih je vanjo priselilo. Pozitiven selitveni prirast smo v Sloveniji že osmo leto zapored zabeležili le pri tujcih, znašal je 15.739 oseb. Od leta 2000 je med slovenskimi državljani, ki se priselijo v Slovenijo oziroma vrnejo iz tujine, največ takih, ki so dotlej živeli v Nemčiji. Tako je bilo tudi v letu 2007, in sicer se jih je iz Nemčije vrnilo 374, to je 22,1 odstotka vseh v Slovenijo priseljenih slovenskih državljanov v opazovanem letu. Prav tako pa so bili tudi med slovenskimi državljani, ki so se v letu 2007 odselili iz Slovenije, najštevilnejši tisti, ki so se odselili v Nemčijo (22,3 odstotka), tem so po številčnosti sledili tisti, ki so se odselili v Avstrijo (v to državo se je v letu 2007 odselilo 15,4 odstotka vseh v tem letu iz Slovenije odseljenih slovenskih državljanov) (Statistični urad RS).

5.4 Zaposlovanje državljanov tretjih držav v Sloveniji

Državljan tretjih držav, kot so na primer Srbija, Bosna in Hercegovina, Albanija ter podobnih, se v Sloveniji zaposlujejo v skladu z Zakonom o zaposlovanju in delu tujcev ter v skladu s podzakonskimi predpisi, sprejetimi na njegovi podlagi. Vlada Republike Slovenije vsako leto sprejme tudi Uredbo o določitvi kvote delovnih dovoljenj, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela.

Tujci, za katere se uporabljajo določbe tega zakona ZZDT, se lahko zaposlijo ali delajo v Sloveniji pod pogojem, da imajo delovno dovoljenje in da je zavezanec za prijavo dela prijavil delo tujca. Delovno dovoljenje je dokument, na podlagi katerega lahko domači ali tuji delodajalec sklene pogodbo o zaposlitvi ali pogodbo o delu oziroma opravlja drugo delo s tujcem. Izda se kot osebno delovno dovoljenje, dovoljenje za zaposlitev ali dovoljenje za delo (Zaposlovanje in delo državljanov tretjih držav v Sloveniji).

5.5 Vzajemno priznavanje kvalifikacij

Prost pretok oseb, ki je eden glavnih ciljev za povečanje mobilnosti znotraj EU, določen že v ustanovitvenih pogodbah Evropske skupnosti, vključuje poleg prostega gibanja delavcev, koordinacije sistemov socialnih varnosti in državljskih pravic tudi vzajemno priznavanje kvalifikacij.

V ta namen je bila sprejeta Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2005/36/ES z dne 7. septembra 2005 o priznavanju poklicnih kvalifikacij, ki ureja sistem priznavanja kvalifikacij in omogoča državljanom držav članic EU dostop ter opravljanje reguliranih poklicev oziroma dejavnosti v drugih državah članicah pod enakimi pogoji, kot veljajo za državljane države članice gostiteljice.

Sistem vzajemnega priznavanja kvalifikacij se navezuje na vse državljane držav članic Evropske unije, Evropskega gospodarskega prostora in Švicarske konfederacije, ki želijo v drugi državi članici gostiteljici opravljati določen reguliran poklic oziroma dejavnost kot samozaposlene ali zaposlene osebe.

Vzajemno priznavanje kvalifikacij pomeni, da se državljanom držav članic EU in državljanom tistih držav, s katerimi ima EU sklenjene sporazume o vzajemnem priznavanju kvalifikacij (Norveška, Islandija, Lihtenštajn in Švica), ter državljanom tretjih držav, ki so svoje kvalifikacije pridobili na območju EU, v skladu s posebnim postopkom priznavanja kvalifikacij omogoči dostop do opravljanja reguliranih poklicev oziroma reguliranih poklicnih dejavnosti v Republiki Sloveniji.

Reguliran poklic oziroma regulirana poklicna dejavnost je tisti poklic oziroma poklicna dejavnost, katerih pogoje opravljanja določa zakon ali podzakonski akt. Vse regulirane poklice in poklicne dejavnosti v Republiki Sloveniji navaja Evidenca regularnih poklicev oziroma regularnih dejavnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 50/2006).

Sistem priznavanja poklicnih kvalifikacij razdelimo na:

- splošni sistem priznavanja dokazil usposobljenosti,
- priznavanje poklicnih izkušenj,
- priznavanje na podlagi usklajevanja minimalnih pogojev usposobljenosti.

Postopek priznavanja kvalifikacij v Republiki Sloveniji na podlagi omenjene direktive ureja (MDDSZ):

- Zakon o postopku priznavanja kvalifikacij državljanom držav članic Evropske unije za opravljanje reguliranih poklicev oziroma regularnih poklicnih dejavnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 21/2002, 92/2007),
- Pravilnik o postopku priznavanja poklicnih kvalifikacij državljanom držav članic Evropske unije, Evropskega gospodarskega prostora in Švicarske konfederacije za opravljanje regularnih poklicev oziroma dejavnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 23/2008),
- Uredba Komisije (ES) št. 1430/2007 z dne 5. december 2007 o spremembi prilog II in III k Direktivi Evropskega parlamenta in Sveta 2005/36/ES o priznavanju poklicnih kvalifikacij (Uradni list Evropske unije L, št. 320/2007).

5.6 Koordinacija sistemov socialne varnosti

Eden temeljnih načinov zagotavljanja pravic delavcev, ki so (bili) v svojem delovno aktivnem obdobju zaposleni vsaj v dveh državah, je koordinacija sistemov socialne varnosti. Ta zagotavlja, da se pridobljene pravice na področju socialne varnosti ohranijo ne glede na to, da je delavec nekaj časa delal v eni državi, to zapustil in odšel na delo v drugo državo.

Pravnoformalna podlaga za ohranjanje teh pravic je opredeljena v bilateralnih sporazumih o socialni varnosti oziroma o socialnem zavarovanju. Ti načeloma urejajo pravice s področja zdravstvenega zavarovanja in materinstva, zavarovanja za primer smrti, družinskih prejemkov in zavarovanja za primer brezposelnosti. Sporazumi se vsebinsko razlikujejo glede na to, kako določeno področje urejajo nacionalni sistemi.

Ob vstopu v Evropsko unijo je v Sloveniji stopila v veljavo Uredba za izvajanje Uredbe Sveta (EGS) 1408/71 (ZVRS, Uradni list RS, št. 4/1993) o uporabi sistemov socialne varnosti za zaposlene osebe, samozaposlene in njihove družinske člane, ki se gibljejo znotraj Skupnosti. Ta podrobno ureja način in obseg pridobljenih pravic, do katerih je upravičen delavec migrant, ki se giblje med državami. S tem bodo prenehali veljati nekateri bilateralni sporazumi, ki jih je Slovenija nasledila oziroma sklenila v preteklosti.

5.7 Evropska komisija o prostem gibanju delavcev

Od 1. januarja 1992 imajo državljani katerekoli države Evropske unije ali Evropskega gospodarskega prostora pravico do zaposlitve v katerikoli drugi državi članici. Za delavce iz drugih držav članic veljajo isti predpisi in enake ugodnosti kakor za domače delavce. Vsak državljan EU lahko uporablja storitve javnih služb za zaposlovanje.

Vsak delavec Evropske unije ima pravico, da se ne glede na svoje stalno prebivališče v katerikoli državi članici zaposli pod enakimi pogoji kakor državljani te države članice. Načelo enakega obravnavanja velja za vse zaposlitvene in delovne pogoje (npr. glede plačevanja, odpovedi ali v primeru brezposelnosti, vrnitve na delovno mesto ali ponovne zaposlitve).

Načelo enakega obravnavanja pri zaposlovanju pomeni, da delavec uživa pri zaposlovanju v katerikoli državi članici enako prednost kakor domači delavci. To pomeni, da se predpisi posameznih držav članic, ki z določenim številom ali z odstotki omejujejo zaposlovanje tujih državljanov, za delavca ne uporabljajo.

Pri tem je po pravu Evropske unije vsaka določba kolektivne ali individualne pogodbe ali druge kolektivne ureditve glede dostopa do zaposlitve, plačila in drugih delovnih pogojev ali odpovedi nična, če določa ali dopušča diskriminacijske pogoje za delavce, ki so državljani drugih držav članic (Enako obravnavanje glede na domače delavce).

Države članice ne smejo predvideti nobenih pogojev, ki bi povzročali diskriminacijo državljanov drugih držav članic ali ki bi državljanom EU omejevali pravico do zaposlitve. Tako ne smejo predpisati posebnih postopkov kadrovanja in zaposlovanja za državljane drugih držav članic, omejiti objavljanja prostih delovnih mest v tisku ali drugih medijih, tako da imajo tuji državljani EU manj možnosti za obveščeno, ali pogojevati dostop do zaposlitve s prijavo na uradih za zaposlovanje ali stalnim prebivališčem.

Kadrovanje, posredovanje in zaposlovanje državljana druge države članice ne sme biti pogojeno z zdravstvenimi, poklicnimi ali drugimi merili, ki ga na podlagi državljanstva diskriminirajo v primerjavi z domačimi državljani. Kljub temu je mogoče, da mora delavec, na katerega je delodajalec iz druge države članice naslovil ponudbo,

opraviti strokovni preizkus, če je delodajalec to izrecno zahteval, ko je ponudil prosto delovno mesto (Kadrovanje in zaposlovanje).

Pri zaposlovanju se lahko od kandidata zahteva, da ima določene kvalifikacije, diplome, poklicne izkušnje ali znanje jezika:

- Znanje jezika: pri sprejemanju na delovno mesto se lahko od kandidata zahteva določena raven znanja jezika, na primer zadostno znanje nacionalnega jezika. To pomeni, da mora biti raven jezikovnega znanja skladna z načelom sorazmernosti ter primerna opravljanju nalog na tem delovnem mestu. Nacionalni ukrepi, ki jih država članica izvaja za zaščito ali spodbujanje svojega jezika, so sicer združljivi z zakonodajo Skupnosti, vendar ne smejo povzročati diskriminacije državljanov drugih držav članic. Prav tako ni dovoljeno zahtevati določenega jezika kot maternega jezika.
- Poklicne izkušnje, pridobljene v drugi državi članici, se morajo upoštevati na enak način kakor izkušnje, pridobljene v domači državi. Dobe zaposlitve, ki jih je delavec na primerljivem področju dejavnosti dosegel v drugi državi članici, se morajo v zvezi z dostopom do delovnega mesta ali določanjem nekaterih ugodnosti (npr. plača, dosežena stopnja pri napredovanju) upoštevati pod enakimi pogoji kakor izkušnje, pridobljene v državi članici gostiteljici.
- Dajatve za brezposelnost: vsak delavec, ki je v državi članici gostiteljici izgubil delo, je upravičen do enakih nadomestil za brezposelnost kakor državljani te države. Iskalec zaposlitve lahko zaprosi za prenos pravic z naslova brezposelnosti, ki jih je uveljavljal v svoji matični državi, in sicer za največ tri mesece, vendar mora to v skladu z zakonodajo matične države storiti pred svojim odhodom iz države. Pred odhodom mora biti štiri tedne prijavljen kot iskalec zaposlitve ter o svoji nameri najmanj 2 do 4 tedne pred odhodom obvestiti lokalni urad za delo, tako da ta lahko opravi potrebne formalnosti. Po možnosti posreduje svoj novi naslov v državi članici gostiteljici, na katerega mu bodo lahko pošiljali pošto. Poleg tega se mora v sedmih dneh po prihodu v to državo članico prijaviti pri nacionalnem zavodu za zaposlovanje.
- Delovno dovoljenje: državljani Evropske unije in Evropskega gospodarskega prostora za vstop v drugo državo članico EU ne potrebujejo vizumov in potnih listov ter jim ni treba opraviti nobenih zdravniških pregledov. Osebna

izkaznica omogoča imetniku prost vstop v državo in prosto gibanje v njej tri mesece, kar je koristno v primerih, ko si posameznik najde začasno delo ali išče zaposlitev. Državljeni Evropske unije in Evropskega gospodarskega prostora ne potrebujejo delovnega dovoljenja. Opravljajo lahko katero koli poklicno dejavnost, za katero se odločijo. Vendar morajo takoj po začetku zaposlitve in najpozneje v treh mesecih po prihodu zaprositi za »dovoljenje za prebivanje za državljane EU«, ki je veljavno pet let in se avtomatično podaljšuje (Delovno dovoljenje, 2008).

6 INTEGRACIJA TUJCEV IN LIBERALIZACIJA NA TRGU DELA

V nadaljevanju želim opozoriti na področji, ki sta neposredno povezani s problematiko bivanja in zaposlovanja tujcev v Republiki Sloveniji, kjer pa po miselnosti in sprejetih pravnih aktih nekoliko bolj zaostajamo za Evropsko unijo.

V problematiki migracij moramo namreč končno opaziti tudi pozitivno plat, kar s spremembo migracijske politike z obračanjem iz restriktivnosti v bolj liberalno smer poskuša vpeljati tudi EU. Preveč dolgo je bila naša pozornost usmerjena le v negativno plat migracij in preveč dolgo smo se intenzivno ukvarjali le z ilegalnimi migracijami ter ukrepi, kako omejiti migracijski val. Zelo malo pa je bilo storjeno glede tega, kako migracijski val z ukrepi nevtralizirati in mu zmanjšati udarno moč oziroma njegovo energijo spremeniti v nekaj pozitivnega za širšo skupnost. Zaradi navedenih razlogov vsi zaostajamo na področjih integracijske politike in politike zaposlovanja tujcev, predvsem tistih tujcev iz skupine zelo iskanega visoko izobraženega kadra. Oseba, ki namreč želi migrirati, ker je v to prisiljena tako ali drugače, bo to zaradi svojih konkurenčnih sposobnosti storila na zakonit način, če pa le-to ne bo šlo, bo to isto storila na nezakonit način (Obrestar 2002, 30).

6.1 Integracija tujcev

Tako Resolucija o imigracijski politiki kot tudi predlog Resolucije o migracijski politiki govorita o integracijski politiki kot delu migracijske politike. V predlogu resolucije je ena izmed aktivnosti za uresničitev migracijske politike določena tudi

uveljavitev integracijske politike, katere cilji so zasnovani na temeljnih načelih in vrednotah enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja. Enakopravnost pomeni zagotavljanje enakih socialnih, ekonomskih in civilnih pravic. Svoboda pomeni pravico do izražanja kulture identitete ob zagotovitvi spoštovanja integritete, dostojanstva vsakega posameznika, ohranjanja lastne kulture v skladu z zakoni in temeljnimi vrednotami Republike Slovenije. Vzajemno sodelovanje pa pomeni pravico do sodelovanja in odgovornosti vseh v neprekinjenem procesu ustvarjanja skupne države. Tudi med ukrepe za uveljavitev migracijske politike predlog resolucije uvršča uveljavitev izhodišč integracijske politike, kar zahteva določene pravne okvire in družbene ukrepe, tako v okviru splošne družbene politike kot za posamezne skupine priseljencev, usmerjene v programe, ki bodo spodbujali integracijo priseljencev v slovensko družbo, preprečevali diskriminacijo in družbeno obrobnost in omogočali, da priseljenci izražajo in gojijo lastno kulturo ter vrednote na podlagi spoštovanja osebne integritete in dostojanstva v skladu z zakoni Republike Slovenije.

V državah Evropske unije vedno bolj stopa v ospredje integracijsko vprašanje in izdelava izvedbenih programov, vendar prave harmonizacije na tem področju še ni. Svet Evrope pripravlja poseben dokument, ki naj bi določal priporočila in utrdil tista, ki že izhajajo iz mednarodnih dokumentov, narejenih pa je bilo kar nekaj študij in raziskav. Slovenija na tem področju zaostaja, saj zaenkrat ni določila posebnih integracijskih programov ali jih izvedla. Obstaja pa pravna podlaga za to v Zakonu o tujcih in spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih, kjer je določeno, da mora vlada RS sprejeti predpis, s katerim bo zagotovila načine in pogoje za izvajanje integracije.

6.2 Liberalizacija na trgu delovne sile

Drugo vprašanje, ki je tudi nekoliko povezano s prejšnjim poglavjem, je vprašanje liberalizacije delovnega trga. Vedno bolj se kaže potreba, da se zaradi vzpodbujanj tujih investicij in specifičnosti potreb domačega gospodarstva vsaj določeni kategoriji tujcev omogoči lažji in hitrejši dostop do delovnega dovoljenja. Enako bi morale veljati tudi za dostop do dovoljenja za prebivanje. V tem primeru pa ugotovimo, da Zakon o tujcih in Zakon o zaposlovanju in delu tujcev nista združljiva in pregledna. Zakon o tujcih ne sledi dovolj liberalizaciji na trgu dela, ki jo uvaja Zakon o zaposlovanju in delu tujcev.

Posledica tega je, da domačemu gospodarstvu ni omogočeno, da bi ob upoštevanju razmer na slovenskem trgu dela in možni ponudbi storitev domačih in gospodarskih subjektov ter ob spoštovanju vseh socialnih, varnostnih in bivanjskih pogojev lahko prišlo do potrebnih tujih kadrov oziroma gospodarskih subjektov. Sprejet je bil tudi Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih (Uradni list RS, št. 87/2002), ni pa gotovo, da so spremembe zadostne za doseg cilja – liberalizacijo na trgu dela.

Na področju zaposlovanja tujcev sta bistvena tako Zakon o zaposlovanju in delu tujcev kot tudi Zakon o tujcih, ki je temeljni akt na področju imigracijske zakonodaje. Skupno smernico predstavlja Resolucija o imigracijski politiki. Resolucija v Poglavlju »Resolucija priseljevanja« govori, da bo Republika Slovenija vodila usmerjeno politiko priseljevanja v skladu z načeli relativne svobode gibanja, solidarnosti in humanitarnosti, tako da bo priseljevanje pomenilo spodbudo ekonomskemu, prebivalstvenemu in družbeno-kulturnemu razvoju Republike Slovenije. Med načini, kako bo država uravnavala priseljevanje, resolucija med drugim omenja tudi:

- da bo določala merila, prednosti in letne kvote glede na interese Republike Slovenije, razvojne načrte in programe ter povpraševanje na trgu dela,
- da bo upoštevala mednarodne pogodbe o prostem pretoku oseb ter druge dvostranske ali večstranske sporazume.

Glede na instrumente uravnavanja priseljevanja bo Republika Slovenija razvila sistem regulacije priseljevanja tujcev, ki bo med drugim tudi:

- s poudarkom na eksternalizaciji nadzora priseljevanja praviloma zahteval ureditev dovoljenj v zvezi s priselitvijo pred prvim vstopom v državo,
- omogočal obmejne migracije, migracije sezonskega tipa in druge kratkotrajne migracije ter
- v pravnem in upravnem pogledu primerljiv in usklajen z državami članicami Evropske unije.

Resolucija v poglavju »Stalno spremljanje razmer v Sloveniji in po svetu« zavezuje državo, da bo tudi za doseg zgoraj navedenih ciljev stalno spreminjala migracijske razmere doma in v svetu. Na podlagi dobre obveščenosti in poučenosti bo Slovenija lahko skrbno pretehtala odločitve, ki bodo dograjevale njeno migracijsko politiko, konkretne ukrepe in izvedbene programe. Tako se bo lahko uspešno odzvala na migracijske tokove in procese ter spreminjajoče se okoliščine, ki jih bo narekovala vrsta

dejavnikov. Pogoj za to je dober pretok informacij in plodno sodelovanje med državami ustanovami, lokalnim skupnostmi, nevladnimi organizacijami, drugimi državami, mednarodnimi organizacijami ter univerzami in znanstveno-raziskovalnimi inštituti.

V poglavju »Izvajanje migracijske politike« je poudarjeno izvajanje celovite migracijske politike, ki bo sposobna obravnavati vse oblike migracij in se odzivati na različne izzive, kar pa zahteva celovito normativno ureditev in njeno izvajanje. Slednje pomeni tudi usklajenost zakonov, ki zadevajo skupno področje.

Liberalizacija na trgu dela se v Zakonu o zaposlovanju in delu tujcev kaže predvsem na ta način, da zakon razlikuje med tremi kategorijami delovne migracije, in sicer so:

- v prvi kategoriji tujci, za katere je zakon v skladu z mednarodnimi standardi in nacionalnimi interesi uvedel popolno liberalizacijo z vidika trga dela, ki so zajeti v 3. členu zakona. Bivanje teh tujcev v Republiki Sloveniji je praviloma vezano na posamezne dogodke in je časovno omejeno.
- v drugi kategoriji tujci, za katere zakon predpisuje režim delovnih dovoljenj, bivanje v državi pa je, v skladu z evropsko politiko priseljevanja, odvisno od narave dela, katerega opravljajo. Temu sledi tudi restriktivnost pri izdajanju delovnih dovoljenj.
- v tretji kategoriji tujci, ki na ozemlju Republike Slovenije izvajajo kratkotrajne storitve, zakon pa za to kategorijo predpisuje le obvezno prijavo dela, ne pa tudi delovnega dovoljenja.

Pri svojem delu opažam, da takšna ureditev v zakonu omogoča večjo preglednost, upošteva specifičnost različnih vrst dela ter omogoča lažje in hitrejše postopke. V zakonu so vgrajeni različni instrumenti, s katerimi lahko Vlada Republike Slovenije in minister, pristojen za delo, v skladu z interesi države regulira trg dela. Po reorganizaciji in prerazporeditvi dela znotraj Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, so se bistveno skrajšali postopki izdaje delovnih dovoljenj oziroma potrdil o prijavi dela na dobra dva meseca.

7 ZAPOSLOVANJE TUJCEV V SLOVENIJI

Zaposlitev ali delo tujca v Sloveniji je možno le, v kolikor predhodno pridobi delovno dovoljenje ali drugo ustrezno dovoljenje, ki nadomešča delovno dovoljenje. Slednje ni potrebno le v primeru, če tako določa zakon ali mednarodna pogodba (ZZDT).

Delovno dovoljenje se praviloma izdaja na vlogo delodajalca, temeljni pogoj za izdajo dovoljenja pa je trenutna situacija na trgu dela oziroma pomanjkanje ustreznih domačih kandidatov. V posebnih primerih, ki jih zakon izrecno določa, pa lahko za dovoljenje zaprosijo tudi tujci sami, izdaja dovoljenja pa je vezana na poseben status tujca oziroma naravo dela in se izdaja ne glede na stanje na trgu dela.

Delovno dovoljenje je temeljni pogoj za zaposlitev tujca ter omogoča tujcem delo oziroma zaposlitev in je podlaga za pridobitev dovoljenja za prebivanje, ki je posebno dovoljenje in ga izdajajo slovenska diplomatsko-konzularna predstavništva oziroma upravne enote v RS.

Delovno dovoljenje se praviloma izdaja na vlogo delodajalca kot dovoljenje za zaposlitev oziroma dovoljenje za delo in omogoča tujcu le delo oziroma zaposlitev pri točno določenem delodajalcu – vlagatelju.

7.1 Vrste delovnih dovoljenj

Zakon o zaposlovanju in delu tujcev loči tri vrste delovnih dovoljenj:

- osebno delovno dovoljenje,
- dovoljenje za zaposlitev,
- dovoljenje za delo.

7.1.1 Osebno delovno dovoljenje

Osebno delovno dovoljenje se lahko izda za določen ali nedoločen čas, neodvisno od stanja in razmer na trgu dela. Tujcu omogoča prost dostop do trga dela in ga izenačuje z domačimi iskalci zaposlitve. Na ta način se povečuje obseg aktivnega

prebivalstva, ki je na voljo v Sloveniji, tujec pa se lahko vključi tudi v evidenco brezposelnih oseb pri Zavodu RS za zaposlovanje (8. –12. člen ZZDT).

Veljavnost teh dovoljenj lahko obsega eno leto, tri leta ali nedoločen čas. Osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas se lahko izda tujcu, ki ima dovoljenje za stalno bivanje v Republiki Sloveniji.

Za osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let lahko zaprosi (10. člen ZZDT):

- ožji družinski član slovenskega državljana, ki ima veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, zaradi združitve družine,
- ožji družinski član tujca z osebnim delovnim dovoljenjem za nedoločen čas, ki ima veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, zaradi združitve družine, če je pred tem najmanj dve leti bival v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje,
- slovenski izseljenec ali njegov potomec do tretjega kolena v ravni črti, ki nima slovenskega državljanstva,
- samozaposleni tujec, ki je v Republiki Sloveniji dve leti neprekinjeno samozaposlen in je vpisan v poslovni register.

7.1.2 Dovoljenje za zaposlitev

11. člen ZZDT navaja pogoje za dodeljevanje dovoljenj za zaposlitev tujcev na podlagi vloge delodajalca, pri katerem se tujec namerava zaposliti. Tujec pa sme na podlagi tako pridobljenega dovoljenja opravljati storitve le za omenjenega delodajalca, in ne za kateregakoli drugega. V vlogi delodajalec opredli čas, za katerega potrebuje tujega delavca, ki pa ne sme biti daljši od enega leta. Izjemoma se tovrstno dovoljenje lahko izda za dobo dveh let šele po tem, ko Zavod RS za zaposlovanje oceni, da v dveh letih med domačimi iskalci zaposlitve ne bo možno najti določenega poklicnega profila.

Ta oblika delovnega dovoljenja je vezana na stalne zaposlitvene potrebe in se izda pod pogojem, da zaposlitev nima škodljivega vpliva na domači trg dela. Dovoljenje za zaposlitev se izda pod pogojem, da v evidenci Zavoda RS za zaposlovanje ni ustreznih domačih brezposelnih oseb. Poleg tega kvota, določena za zaposlitev tujcev, ne sme biti

že izkoriščena. Dovoljenja za zaposlitev se izdajajo v okviru vsakokratne kvote za zaposlovanje tujcev.

7.1.3 Dovoljenje za delo

12. člen ZZDT ureja področje dovoljenj za delo tujcev. Dovoljenje za delo je oblika delovnega dovoljenja z vnaprej določeno časovno omejitvijo. Na podlagi tega dovoljenja se tujec začasno zaposli ali dela v Republiki Sloveniji v skladu z namenom, za katerega je bilo dovoljenje izdano. Po izteku časovnega obdobja, za katerega je bilo dovoljenje izdano, se ne more izdati dovoljenja za zaposlitev ali osebnega delovnega dovoljenja brez vmesne prekinitve dela v državi. Tudi to dovoljenje se izda na vlogi delodajalca v okviru posebnih kvot, ni pa potrebno posebno preverjanje stanja in razmer na trgu.

Za takšno dovoljenje lahko zaprosijo (Zakon o zaposlovanju in delu tujcev, 2007):

- napoteni delavci iz tujine,
- tujci na usposabljanju in izpopolnjevanju,
- tujci na sezonskem delu,
- tuji zastopniki,
- tujci, ki opravljajo individualne storitve.

Med posameznimi vrstami dovoljenj so ekonomsko najpomembnejša dovoljenja za sezonsko delo tujcev, ki v nekaterih dejavnostih odpravljajo vsakoletno pomanjkanje delavcev (npr. v gradbeništvu, kmetijstvu ...).

7.2 Postopek pridobitve osebnega delovnega dovoljenja

Tujec vloži pri Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje vlogo za izdajo osebnega delovnega dovoljenja na predpisanem obrazcu ZRSZ-TUJ-1. K vlogi priloži fotokopijo potnega lista in druga dokazila, ki so navedena pri posamezni vrsti prosilca (Postopek pridobitve osebnega delovnega dovoljenja).

7.3 Dovoljenje za zaposlitev

Dovoljenje za zaposlitev se izda za čas, ki ga delodajalec opredeli v vlogi, ta pa ne more biti daljši od enega leta. Prva zaposlitev je zaposlitev tujca, ki nima dovoljenja za prebivanje v Republiki Sloveniji. Pri delovnih migrantih se kot prva zaposlitev šteje, če delovni migrant ob vložitvi vloge delodajalca nima delovnega dovoljenja. Nova zaposlitev je prva zaposlitev ali zaposlitev tujca, ki že ima dovoljenje za prebivanje in se prvič zaposluje pri tem delodajalcu (Dovoljenje za zaposlitev).

8 SKLEP

Dejavniki, ki vplivajo na migracijo, so različni in so pogojeni s situacijo v izvorni državi migranta. Poslabšanje družbeno ekonomskega položaja ter družbeno politične situacije v posameznih državah pripomore k želji migriranja v državo, ki obeta boljše življenje. Ekonomsko in politično neravnovesje med razvitimi državami in državami v razvoju vodi k vse večjemu preseljevanju ljudi, predvsem zaradi iskanja zaposlitve in s tem dohodka, da bi si zagotovili boljše življenjske pogoje zunaj lastne države. Nekateri zapustijo svojo domovino, ker so žrtve političnih pritiskov, drugi odidejo prisilno, tretji zaradi osebnih, družinskih in drugih razlogov. Vse več je ekonomskih migrantov, ki v matični državi nimajo možnosti za zaposlitev in s tem vira dohodka, zato si poiščejo zaposlitev v drugi državi.

Večina tujih delavcev, zaposlenih v Sloveniji, je slabo izobraženih, posledično imajo slab ekonomski in družbeni položaj. Največkrat opravljajo družbeno manjvredna dela, ki jih domači delavci zavračajo, zato se lahko znajdejo tudi v situacijah diskriminacije. Drugačen je položaj visoko izobraženih strokovnjakov, ki svojo domovino zapustijo zaradi večjega zaslužka, ki ga ponuja tujina. Ti običajno najdejo zaposlitev hitreje, imajo boljše pogoje za delo in se hitreje vključijo v novo okolje. Med njimi je tudi manjša brezposelnost.

V Sloveniji je zaradi zgodovinskih vezi največ tujih delavcev priseljenih iz držav bivše Jugoslavije. Veliko jih je bilo v Sloveniji zaposlenih že v času njenega osamosvajanja in so v njej ostali zavestno, veliko pa se jih je v Slovenijo priselilo naknadno. Slovenija se je namreč od vseh držav, ki so prej pripadale Jugoslaviji, najbolje razvijala in tako delavcem pomeni neke vrste obljubljeni dežel.

Po ugotavljanju razlogov zaposlovanja in po pregledu panog, kjer se tujci najpogosteje zaposlujejo, lahko zatrdimo, da se z zaposlovanjem tujcev zmanjšuje neskladje med ponudbo in povpraševanjem na slovenskem trgu dela. Cilj zaposlovanja tujcev je zmanjšanje posledic strukture brezposelnosti (Malačič 2003, 175).

Slovenska zakonodaja, ki ureja zaposlovanje tujcev, že vsebuje značilnosti evropske zakonodaje, zato omogoča prilagajanje razmeram na trgu dela. V zakonodajo so vgrajeni mehanizmi, ki omogočajo uravnavanje zaposlovanja tujcev glede na dejansko stanje na trgu dela. Pri tem je pomembna regulacijska vloga države predvsem pri urejanju obsega zaposlovanja tujcev. Z mehanizmom omejevanja in nadzorovanja priliva delovne sile se dokazuje, da se tujce zaposluje večinoma na področjih oziroma v poklicih, kjer primanjkuje domačih delavcev.

Kaj se bo zgodilo s slovenskim trgom dela, je težko napovedati. Nanj vplivajo tako stanje na trgu dela držav članic Evropske unije kot stanje na slovenskem trgu dela in stanje delovno aktivnega prebivalstva. Na trgu dela držav članic Evropske unije je težnja po čimprejšnji odpravi prehodnega obdobja ter uveljavljanju prostega pretoka delavcev med vsemi starimi ter novo pridruženimi članicami. Poleg tega se za Slovenijo postavlja v ospredje še problem demografske narave – zaradi znižujoče se stopnje rodnosti in večanja starega prebivalstva se delovno aktivno prebivalstvo zmanjšuje. To bi v prihodnosti utegnilo pomeniti premalo delavcev za vsa prosta delovna mesta. Trdimo lahko, da bo tudi v prihodnje na slovenskem trgu dela novo zaposlovanje tujcev nujno. Panoge, ki že sedaj čutijo potrebo po delavcih, so predvsem gradbeništvo, kmetijstvo in prevoznništvo (Malačič 2006, 239).

Mislím, da bi v prihodnje moralo priti do širšega sodelovanja med delodajalci in državo, ki bi pripeljalo tudi do jasnejših usmeritev glede obsega in kategorij tujcev, katerih zaposlitev je v državnem interesu. To je še toliko bolj pomembno, saj iz podatkov o izdanih delovnih dovoljenjih v preteklih letih opazamo, da je bilo kljub potrebam tako po nizko kot visoko kvalificiranih kadrih prek 80 odstotkov vseh dovoljenj izdanih za delavce z nizko stopnjo izobrazbe (Basle 2003, 75). To potrjuje, da je v Sloveniji osnovni interes za zaposlovanje tujcev še vedno predvsem njihova cenenost in pripravljenost delati pod težjimi delovnimi pogoji in v dejavnostih, za katere domači delavci ne kažejo zanimanja, medtem ko je resnična strokovnost delavcev še vedno sekundarnega pomena. Glede na ugotovljeno menim, da bi kljub že

poenostavljenemu procesu izdaje delovnih dovoljenj bilo nujno treba še dodatno poenostaviti pridobivanje le-teh. To pa zato, ker če je človek pripravljen delati, je najmanj, kar lahko storimo zanj, da poenostavimo proces pridobivanja dovoljenj. Osnovni cilj naše zakonodaje bi morali biti čim hitrejši in enostavni postopki pridobivanja dovoljenj ob izpopolnjevanju vseh predpisanih pogojev. To velja zlasti v primeru, ko ima tujec že urejeno začasno prebivanje v Sloveniji. Delovno dovoljenje za določen čas bi morali izdati v roku 7 dni, in ne v 2 mesecih, kot so povprečne čakalne vrste. Novi ZZDT je v veljavi že več kot pol leta in v tem času so se po mojih delovnih izkušnjah izkazale tudi določene nepravilnosti, o katerih se zelo malo govori. Osnovna napaka sistema je odobritev delovnega dovoljenja za eno leto. To je vsekakor predolga doba. Razlog je, da si delavci Slovenijo izberejo v večini primerov kot odskočno desko za odhod v ostale članice EU, saj pri nas najlaže uredijo delovno dokumentacijo kljub dolgim vrstam in čakanju. Pozdravljam pa kvotni sistem MDDSZ, ki vsako leto na podlagi kvot omeji število tujcev v Sloveniji. Kvote omejujejo vstop novih tujcev na trg delovne sile pri izdaji dovoljenj za zaposlitev, za napotene tujce, sezonsko delo tujcev, za usposabljanje in izpopolnjevanje dela tujcev ter tudi za individualne storitve tujcev v RS. Omejitvene kvote so bile sprejete zaradi vstopa Slovenije v EU ter pričakovanega prihoda tujcev na trg dela v Sloveniji. Imam občutek, da je interes slovenskih delodajalcev za zaposlovanje tujcev iz novih pridruženih članic EU po prvotnem navdušenju upadel, saj mnogi navajajo slabe izkušnje z delovno usposobljenostjo, premajhno motivacijo za delo, nezainteresiranostjo, slabim učinkom dela in upadom končne kakovosti. Dodaten problem predstavlja tudi nepoznavanje jezika. Po drugi strani pa je delodajalcem treba čestitati, saj morajo pri svojih poslovnih odločitvah, sklepanju in prevzemanju novih poslov upoštevati časovni zamik in čas, ki ga potrebujejo za zaposlitev tujca. Ključnega pomena je strateško načrtovanje. Ko se pojavi potreba po novem oziroma dodatnem delavcu, je že prepozno. Delodajalec mora gledati in načrtovati v prihodnost. Ko se potreba pokaže, mora imeti že zaposlenega tujega delavca, saj si le na ta način lahko zagotovi prednost pred konkurenco. Zavedam se, da je načrtovanje do te mere nemogoče, saj se lahko pojavijo nepredvidene situacije, ki lahko vplivajo tudi na izgubo posla. Zato si delodajalci pomagajo vsak na svoj način in po svojih močeh.

LITERATURA

- Basle, Andreja. 2003. *Migracije, globalizacije, EU*. Ljubljana: Mirovni inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Fras-Zorec, Marjana, *Podjetje in delo*, 5/2001, str. 648.
- Končar, Polona. 1993. *Mednarodno delovno pravo*. Ljubljana, Uradni list RS, str. 19.
- Malačič, Janez. 2006. *Analiza zaposlovanja tujcev na slovenskem trgu dela in prihodnji trendi migriranja v Slovenijo*. Interno gradivo. Ljubljana. MDDSZ.
- Malačič, Janez. 2006. *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli.*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Novak, Mitja. *Delavci in delodajalci*, 3/2001, str.19.
- Verlič Christensen Barbara. 2002. *Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

VIRI

- Deklaracija o človekovih pravicah, ki niso državljani države, v kateri živijo, Uradni list RS - MP, št. 7-41/1994.
- Direktiva 68/360/EEC, ki daje pravico zapustiti ozemlje svoje države, pravico vstopiti v drugo državo članico in pravico bivanja v drugi državi članici. Uradni list RS, št. L158.
- Direktiva 64/221/EGS. Uradni list EU, št. C 236/8.
- Direktiva 72/194/EGS. Uradni list EU, št. L 121.
- Direktiva 73/148/EGS. Uradni list EU, št. L 172.
- Direktiva 75/34/EGS. Uradni list EU, št. L 014.
- Direktiva 75/35/EGS. Uradni list EU, št. L 014.
- Evidenca reguliranih poklicev oziroma reguliranih poklicnih dejavnosti v republiki Sloveniji. Uradni list RS, št. 50/2006.
- Evropska socialna listina (spremenjena),
http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/mednarodno_sodelovanje_in_evropske_zadeve/mednarodne_organizacije/svet_evrope/clovekove_pravice/evropska_soc_ialna_listina_spremenjena/.

- Informacijski urad sveta Evrope v Republiki Sloveniji: *Evropska konvencija o socialni in zdravniško pomoči*,
http://www.coe.si/sl/dejavnosti/socialna_usklajenost/socialna_varnost.
- Konvencija MOD št. 19 o enakem obravnavanju tujih in domačih delavcev. Uradni list SFRJ, št. 5/68.
- Konvencija MOD št. 48 o mednarodni ureditvi varovanja pravic iz invalidskega, starostnega in družinskega zavarovanja. Uradni list DFJ - Mednarodne pogodbe št. 92/45.
- Konvencija MOD št. 97 o migraciji z namenom zaposlitve. Uradni list SFRJ - Mednarodne pogodbe št. 5/68.
- Konvencija MOD št. 111 o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih. Uradni list SFRJ št. 3/61.
- Mednarodna organizacija dela. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/mednarodno_sodelovanje_in_evropske_zadeve/mednarodne_organizacije/mednarodna_organizacija_dela/, 2008.
- Mednarodni paket o socialnih, ekonomskih in kulturnih pravicah. Uradni list SFRJ-MP, št. 7/71.
- Načela mednarodnega prava, 2008, www.pf.uni-lj.si/media/sancin.nacela.mednarodnega.prava.ppt.
- Novosti, ki jih prinaša novela Zakona o zaposlovanju in delu tujcev,
<http://www.ess.gov.si/SLO/Dejavnost/NovinarskoSredisce/NovinarskeKonference/2006/1-02-06/ZakonOTujcih.htm>.
- Obrestar, Jože. 2002. *Nekatera aktualna evropska migracijska vprašanja: pravo in praksa držav EU in Slovenije*, Pravna praksa št. 21, Gospodarski vestnik d.d., str. 17-30.
- Pogodba o ustanovitvi Evropske Skupnosti. Uradni list RS – MP, št. 27/2004.
- Pravilnik o načinu ugotavljanja pravice do prostega dostopa na trg dela državljanov EU in EGP ter njihovih družinskih članov. Uradni list RS, št. 70/06.
- Pravilnik o postopku priznavanja poklicnih kvalifikacij državljanom držav članic Evropske unije, Evropskega gospodarskega prostora in Švicarske konfederacije za

opravljanje regularnih poklicev oziroma dejavnosti v Republiki Sloveniji. Uradni list RS, št. 23/2008.

Predpisi o tujcih in azilu. Uradni list RS, št. 56/2005.

Pravilniku o postopkih in dokazilih za odločanje o izdaji delovnih dovoljenj. Uradni list RS, št. 37/08.

Slovenija. Vlada. 2008. *Dovoljenje za zaposlitev*. Ljubljana. <http://e-uprava.gov.si/e-uprava/poslovneSituacijeStran.euprava?dogodek.id=10>

Slovenija. 2008. *Enako obravnavanje glede na domače delavce*. Ljubljana. http://ec.europa.eu/youreurope/nav/sl/citizens/working/freecirculation/index_sl.html#2447_2.

Slovenija. 2008. *Delovno dovoljenje*. Ljubljana: Tvoja Evropa. http://ec.europa.eu/youreurope/nav/sl/citizens/working/freecirculation/index_sl.html#2424_2.

Slovenija. Vlada. 2008. *Kadrovanje in zaposlovanje*. Ljubljana: http://ec.europa.eu/youreurope/nav/sl/citizens/working/freecirculation/index_sl.html#2447_2.

Socialna *usklajenost,*
http://www.coe.si/sl/dejavnosti/socialna_usklajenost/socialna_varnost/, 2008.

Sodna *praksa,*
http://www.sodnapraksa.si/default.asp?k=doc_content&baza=VDSS&oid=507,
2008.

Splošna deklaracija človekovih pravic, <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102>, 2008.

Statistični urad Republike Slovenije, http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1823,
2008.

Strokovne podlage za pripravo SGRD – raziskave. Dr. Milena Bevc, Dr. Barbara Verlič-Christensen, Mag. Valentina Prevolnik-Rupel. *Migracije v Sloveniji v luči vključitve v Evropsko unijo*. Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, julij 2000.

Svet Evrope, 2008, http://sl.wikipedia.org/wiki/Svet_Evrope

Uredba Komisije (ES) št. 1430/2007. Uradni list EU, št. 320/3.

Uredba Sveta 1612/68/EC o svobodnem gibanju delavcev znotraj skupnosti. Uradni list RS, št. 68/2003.

Uredba 1408/71/EGS o uporabi programov socialne varnosti za zaposlene, samozaposlene osebe in njihove družinske člane, ki se gibljejo v Skupnosti. Uradni list RS, št. 158.

Vinkovič Lidija, *Kamor Slovenci nočejo, zaposlujejo tujce*, <http://www.podjetnik.si/default.asp?KatID=311&ClanekID=3077>, 2008.

Vladni portal z informacijami o življenju v Evropski uniji: *Pristopna pogodba Republike Slovenije k Evropski uniji*, <http://evropa.gov.si/aktualne-teme/2003-04-02/>.

Vzajemno priznavanje kvalifikacij, <http://www.mddsz.gov.si/index.php?id=5819>, 2008.

Zakon o ratifikaciji mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. Ur.l. SFRJ, št. 7/1971.

Zakon o azilu. Uradni list RS, št. 134/2003.

Zakon o začasnem zatočišču. Uradni list RS, št. 20/1997.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih, Uradni list RS, št. 87/2002.

Zakona o zaposlovanju in delu tujcev. Uradni list RS, št. 76/2007.

Zakon o postopku priznavanja kvalifikacij državljanom tretjih držav članic Evropske unije za opravljanje regularnih poklicev oziroma regularnih poklicnih dejavnosti v Republiki Sloveniji. Uradni list RS, št. 21/2002 in 92/2007.

Zaposlovanje in delo državljanov tretjih držav v Sloveniji, http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/delovne_migracije/zaposlovanje_in_delo_drzavljanov_tretjih_drzav_v_sloveniji/, 2008.

Zaposlovanje delavcev iz držav članic Evropske unije, <http://vem.data.si/clanek/1/86/>, 2008.

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. *Postopek pridobitve osebnega delovnega dovoljenja*, 2008, <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/Tujci/VrsteDelDovoljenj.htm>

